

OUDE BEROEPEN IN EN ROND OUD ADE

Deel 37: De huisvrouw

Huisvrouw een beroep? Sommigen schudden het hoofd. De man had een beroep en verdiende de kost. De vrouw bleef thuis; ze bracht geen geld in het laadje. Maar de meesten met wie ik sprak zeiden: Ja, natuurlijk een beroep. Je moest van alles weten en kunnen. “Een zwaar beroep,” zeiden ze. “Dat mens [haar moeder] heeft wat afgebeeld,” zei een dochter, “maar ze was altijd opgewekt.” Voor het vak van huisvrouw moest je een ‘opleiding’ volgen. Een meisje leerde van alles van haar moeder, als kind al. En later via het werk als dienstbode, of dat nu bij anderen of bij haar eigen moeder was. Een eeuwenoude in-service training. Later kwam daar de huishoudschool bij, waar je naast rekenen en taal, ook praktische dingen leerde zoals koken, naaien, en schoonmaken (hygiëne). Maar voor we ons richten op de vele werkzaamheden van de huisvrouw (multitasking), wil ik kort de huisvrouwen presenteren die in dit verhaal centraal staan.

De huisvrouwen

In de meeste gevallen heb ik dochters of zonen gesproken die me vertelden over hun moeder en het gezin dat hun moeder ‘bestierde’ (zoals dat vroeger grappig genoeg genoemd werd). Een enkele keer kwam ook het huwelijks- en gezinsleven van de dochter of zoon zelf die ik interviewde ter sprake. Maar hier beperk ik me tot de oude garde. In totaal zijn twaalf gezinnen ter sprake gekomen maar acht daarvan staan hier centraal: acht vrouwen die zo rond 1930 – 1960 als huisvrouw fungeerden. Ze komen uit verschillende ‘standen’. Dit zijn ze in willekeurige volgorde:

(1) *Alie van den Ing-van der Fits* (1921-2003); Alie was de oudste dochter van Gerrit en Bet van der Fits. Haar vader was lapjeskoopman. Zij trouwde in 1947 met Arie van den Ing, die daggelder was bij Klaas Heemskerk in de Zevenhuizen, waar Alie tot haar trouwen dienstbode was geweest. Alie en Arie woonden in de daggelderswoning aan de Boekhorstervaart en kregen elf kinderen.

(2) *Kee van der Geest-Tersteeg* (1907-1993); zij was de dochter van Koos Tersteeg en Cornelia Hogenels, de derde van acht kinderen. Haar vader was boer in de Zevenhuizen. In 1931 trouwde zij met Leen van der Geest (Leen van Dirke) die boer was aan het Vennemeer (nu woonboerderij ‘Vrouw Venne Hoeve’). Kee en Leen kregen 13 kinderen.

(3) *Kee (Cornelia) Olijerhoek-Verhaar* (1913-1986); Kee was afkomstig uit een arbeidersgezin van (waarschijnlijk) zeven kinderen. Haar ouders waren Jan Verhaar en Ploon Verhaar. Kee trouwde in 1938 met Cor Olijerhoek, die aanvankelijk bij het timmerbedrijf van Van der Geest werkte en later zelfstandig elektricien en loodgieter werd. Tussendoor repareerde hij ook fietsen. Kee en Cor kregen zeven kinderen.

(4) *Han van Leeuwen-den Hollander* (1901-1981); Han was een van de twee dochters in een gezin van vijf kinderen van Cors den Hollander en Alida van der Geest. De andere dochter was Door die later in het klooster zou treden. Na deze vijf kinderen werden nog zeven kinderen geboren die kort na hun geboorte overleden. Cors was boer bij de Driegatenbrug aan de Zijl. Han trouwde in 1928 met Bert van Leeuwen, boer aan de Langebrug (Hoeve Zeldenrust). Hun gezin telde drie kinderen, Aad, Cors en Alie.

(5) *Mien van der Hulst-van der Geest* (1916-2013); Mien (Wilhelmina) ‘van Berte’ kwam uit een boerengezin van 14 kinderen aan het Zijleinde. Zij trouwde in 1938 met Koos van der Hulst, boer aan de Leidseweg. Hun eerste kind overleed twee dagen na zijn geboorte, waarna er nog elf volgden. Jan, een oudere ongetrouwde broer van Koos, maakte ook deel uit van het gezin.

(6) *Annie van Seggelen-Olijerhoek* (1910-1992): Annie was de vierde van 17 kinderen van Janus Olijerhoek en Jans van Klink. Haar vader was boerenarbeider en later arbeider op de graanmaaldery van Gerrit van der Geest aan de Zijl. Annie werd op jonge leeftijd ondergebracht bij haar tante Til in Roelofarendsveen die zelf toen nog geen kinderen had (maar er later zeven zou krijgen). Annie bleef daar tot haar huwelijk met Piet van Seggelen in 1935. Piet was baggerman en landarbeider en werkte

later bij de firma Brero, een bedrijf dat onder meer kabels en waterleidingen aanlegde. Annie en Piet kregen elf kinderen. Het laatste kind werd dood geboren. Het gezin woonde in een klein huisje aan de Kolk, nummer 5.

(7) *Pietje Bartels-Plasmeijer* (1904-1995); Pietje (Petronella) was de jongste van zes kinderen uit het tweede huwelijk van Gerard Plasmeijer met Wilhelmina Rietveld. In zijn eerste huwelijk waren drie kinderen geboren. Gerard was daggelder bij Dirk van der Geest, boer aan het Vennemeer. Pietje trouwde in 1932 met Cor Bartels, die daggelder was bij Kobus van der Geest op het Klaverblad. Pietje en Cor kregen acht kinderen, waarvan er twee in de oorlog overleden.

(8) *Nica Borst-Kuipers* (1924-2000); Nica (Veronica) kwam uit een tuindersgezin met tien kinderen in Roelofarendsveen en trouwde in 1947 met Wim Borst, rietdekker in dienst bij de gebroeders Jan en Bart Opdam. De vader van Wim was daggelder bij Bert van der Meer, naast de pastorie van Oud Ade. Het gezin van Nica en Wim telde zes kinderen. Zij woonden op de 'Kippedijk' in de Akkerslootpolder.

Het werk

Wat deed je moeder zo al, vraag ik Frans van Seggelen die nu nog woont in het ouderlijk huis. "Mijn moeder deed alles," is het antwoord. "Alles om het gezin draaiende te houden." Zijn vader ging 's morgens vroeg de deur uit, en moeder stond er vanaf dat moment alleen voor. De kinderen moesten naar de Mis en daarna naar school. Zij verstelde kleren, stopte kousen, kookte eten, deed de was, en spoelde luiers uit van elf kinderen. Het eten koken ging op vier petroliestellen. Toen de kinderen wat ouder werden hielpen ze mee in het huishouden. Als ze van school kwamen schilden ze de aardappelen voor het avondeten vóór ze buiten gingen spelen.

De jongste helft van het gezin van Piet en Annie van Seggelen. Het olifantje van Sjake trekt de aandacht. Van links naar rechts: Til bij Joke op schoot, vader Piet met zoon Piet, moeder Annie met Jos, Sjaak en Gerard. Omstreeks 1956.

Vader Piet had een groentetuin aan de Kaag die hij huurde van Kors de Haas. De hele zomer werd de groente van de tuin verwerkt om in de winter te kunnen eten. Eerst in Keulse potten, snijbonen in het zout ('zultbonen'). Grauwe erwten werden in een zak bewaard. In een schuur stond een varken dat met groente- en etensresten gevoerd werd. Eens in het jaar kwam Cor van der Werf het slachten, waarbij elk stukje van het varken in iets eetbaars werd omgezet: leverworst, bloedworst, karbonade, zijspek, ham, gehakt, enzovoort. De producten werden in het vat bewaard of op zolder opgehangen. Later kwamen er weckflessen en nog later de vrieskist. "We waren arm maar hebben nooit honger geleden; ook niet in de oorlog." Vader Piet kapte aan de Houtkade bij zijn tuin hout voor de kachel en

stak turf van de veenbagger die hij uit de Kaag omhoog haalde. Kolenboer Jo van der Ploeg vulde voor 200 gulden het kolenhok met eierkolen, genoeg om de winter door te komen.

Els de Vetten-van den Ing vertelt in detail hoe in haar familie de was in zijn werk ging voordat de wasmachine arriveerde. Zondagavond werd de witte was in een ketel met heet water gedaan om te weken. De volgende ochtend ging alles in een tobbe en werd daar met de hand gewassen. Met een wringer werd de was uitgewrongen waarbij het zeepwater behouden bleef en weer gebruikt kon worden voor de volgende was. De uitgewrongen was werd in het buitenwater uitgespoeld en opnieuw uitgewrongen, opgehangen of op de bleek gelegd om te drogen. Daarna werd de schone was gestreken, opgevouwen en in de kast gelegd. Met de gekleurde was ging het hetzelfde. In de herinnering van Els kreeg hun huis iedere zaterdag een grote beurt. De ramen werden gezeemd, het zeil op de vloer en de stoelen werden in de was gezet en uitgewreven.

Als de huisvrouw een boerin was, werd het kaas maken meestal ook haar taak. Henk van der Hulst beschrijft hoe dat in hun gezin ging. Zijn moeder stond rond kwart over drie in de ochtend op om de melk van de vorige dag af te romen. Na het afromen droeg vader Koos de melk uit de kelder naar het fornuis en de kaastobbe. Een gedeelte van de melk werd opgewarmd en dan overgeschept naar de melk in de kaastobbe om zo de juiste stremtemperatuur te bereiken. De room werd gebruikt om roomboter van te maken en van de afgeroomde melk werd Leidsekaas gemaakt. Soms bracht de boter zelfs meer op dan de kaas. Zowel het karnen van de boter als het maken van de kaas werd gewoonlijk door moeder Mien alleen gedaan terwijl de mannen aan het melken waren (met de hand aanvankelijk). Zo'n drie-en-half uur later was het tijd om de kinderen klaar te maken voor school. Geen wonder dat boerinnen altijd een dienstbode hadden die bij dit drukke dagprogramma hielp. Als de dochters in het gezin opgroeiden, moesten zij vaak het werk van de dienstbode overnemen. Alie van Schie-van Leeuwen (boerderij Zeldenrust bij de Langebrug) hielp haar moeder soms bij het kaas maken. Als de kaas niet goed was ('losse kaas' die bol ging staan) kreeg haar moeder vaak de schuld. Ze zou het 'bouwgoed' niet goed schoongemaakt hebben. In het gezin van Kee van der Geest-Tersteeg zorgde haar man Leen voor het kaas maken. Moeder Kee pekeldde, waste en waxte de kazen. Over het zelfkazen op Leidseweg 44 is in 1973 een documentaire gemaakt waarvan een kopie in het archief van Oud Alkemade te vinden is.

Vronie Borst herinnert zich vooral hoe haar moeder alle kleren voor haar kinderen zelf naaide tot de kinderen rond hun twaalfde van school gingen. Oude kleren werden vaak gekeerd waarna er iets nieuws van gemaakt werd. Vronie was 13 toen ze voor het eerst in een winkel iets van kleding kocht. Zelfgemaakte kleren waren toen niet iets waarvoor je je hoeft te schamen. Bijna alle kinderen op de lagere school droegen ze. Ze heeft zich dan ook nooit 'arm' gevoeld. Haar moeder had zich het naaien waarschijnlijk zelf aangeleerd. Ze had geen huishoudschool gedaan en was direct na de lagere school gaan werken. Moeder Nica zorgde ook voor de moestuin en de varkens die ze hadden. Groente en fruit werden door haar ingemaakt.

Gezin van Wim en Nica Borst rond 1961. vlnr, achter: vader Wim, Annie, Wil, moeder Nica, Vronie; vóór: Jan, Gerard en Joke.

Katholiek

De gezinnen in Oud Ade waren uitgesproken katholiek. Het katholieke huwelijk was een heilig sacrament dat door een priester werd gezegend en niet ontbonden kon worden. In 1948 verscheen een boekje *Huwelijksonderricht voor Katholieke Echtgenoten*, dat gratis werd verstrekt aan parochianen die gingen trouwen. Het echtpaar werd geadviseerd het boekje van 50 pagina's aandachtig te lezen vóór zij hun ja-woord aan de voet van het altaar gingen uitspreken. Als er later problemen kwamen konden zij het boekje nog eens doornemen om "de plichten van hun staat" te raadplegen. Het boekje moest wel buiten het bereik van de kinderen gehouden worden. Begrijpelijk, want driekwart van de tekst ging – in bedekte termen – over seks en kinderen krijgen, onderwerpen die in die tijd zwaar taboe waren. Maar daarover komen we later te spreken.

De eerste zin luidt: "Het huwelijk is geen uitvinding van mensen." Het is een instelling van God die in het paradijs zijn aanvang kreeg. "Wat God heeft verenigd, dat scheidt geen mens." Daarnaast moeten ouders hun kinderen een omgeving bieden waar zij opgroeiden in het katholieke geloof en de katholieke moraal. In de Oud-Adese gezinnen was dat zeker het geval. Kinderen woonden zoveel mogelijk dagelijks de Mis bij vóór zij naar school gingen en zij baden voor en na het eten. Bij het middageten om 12 uur was dat soms het gebed 'De Engel des Heren' terwijl de kerkklok het 'Angeles' luidde (dat doet hij nog steeds). 's Avonds werd in de meeste gezinnen elke dag gezamenlijk het rozenhoedje gebeden. Het hele gezin op de knieën in de huiskamer. In de maanden mei en oktober werd daar dan nog de Litanie van Maria ('Mystieke Roos', 'Gulden Huis', 'Morgenster'....) en/of van Alle Heiligen aan toegevoegd. De Mariadevotie stond hoog aangeschreven. Maria was immers maagd en moeder. Ook de Mariabedevaart naar Kevelaar paste in die traditie; een mengsel van vroomheid en gezelligheid. Jongens werden aangespoord om misdienaar te worden en in de vasten werd naar Pater Henry de Greeve geluisterd, een populaire radiopredikant. De moeder van Janus Olijerhoek leerde haar kinderen de Tien Geboden en de Vijf Geboden van de Kerk. De Eerste en Plechtige Communie werden groots gevierd, vooral de Eerste. De kinderen kregen dan vaak voor het eerst nieuw gekochte kleren. Het was vooral de moeder die belast werd met de religieuze opvoeding. Vader had het druk met zijn werk buitenshuis.

Wie was de baas?

In het bovengenoemde boekje *Huwelijksonderricht* (p. 15) wordt een pauselijk encycliek geciteerd die zegt: "Als de man het hoofd is, is de vrouw het hart; en zoals de man de voorrang heeft in het bestuur, zo mag en moet de vrouw de voorrang in de liefde als haar eigen recht, voor zich opeisen." Overigens wordt het machtsverschil tussen man en vrouw minder benadrukt dan ik had verwacht. Dat de vrouw onderdanig moet zijn aan de man is een veel gehoord cliché dat over het huwelijk van vroeger wordt gezegd. Maar in de katholieke instructies werd meer nadruk gelegd op het één-lichaam-zijn van man en vrouw, al hebben ze verschillende kwaliteiten. Toch blijft de vraag wie de baas was in het huwelijk relevant.

Die vraag leverde bovendien verrassende antwoorden op. In de acht gezinnen die ik geselecteerd had werd slechts één keer de man als de uitgesproken 'baas' beschouwd. Hij was de kostwinnaar en ging over de financiën. Als er bij Han van Leeuwen-den Hollander iemand aan de deur kwam voor iets zakelijks, zei ze altijd: "Ga maar naar de baas." Wat de man niet lustte (uien, rooie bietjes) kwam in haar gezin niet op tafel. De vrouw kreeg wekelijks huishoudgeld om het gezin te runnen. Als zij iets nieuws wilde kopen, vroeg ze hem om toestemming. Zo ging het bij ons thuis ook, maar dat wilde nog niet zeggen dat mijn vader echt de baas was. Mijn moeder gaf hem de eer om 'baas' genoemd te worden, maar ondertussen wist zij altijd haar zin door te drijven. In de vestibule van ons huis hing een koperen plaatje met de zin "Ik ben de baas in huis, maar wat mijn vrouw zegt zal gebeuren." Drie gesprekken over Oud-Adese gezinnen suggereerden diezelfde dubbelzinnige machtsverdeling.

In vier gezinnen werd juist benadrukt dat moeder de touwtjes in handen had. De moeder van Henk van der Hulst was “erg bijdehand”, zoals Henk dat formuleerde. Zij deed de administratie van de financiën en pakte het geld dat ze nodig had. De vader van Gerard Bartels zei altijd “Ik de tuin en het geld, jij de rest.” Maar dat geld werd in zijn geheel bij zijn moeder ingeleverd die het ‘beheerde’ (let op deze masculiene term). Als vader Cor – bij wijze van spreken – een doos sigaren wilde kopen, moest hij moeder Pietje om het geld vragen. In het gezin van Wim en Nica Borst liet vader ook het beheer van de financiën aan zijn vrouw over en hetzelfde gold voor Alie van den Ing. Als groenteboer Piet Broek langs kwam, gaf ze hem haar portemonnee en zei: “Kijk maar hoeveel geld erin zit en geef daar maar fruit voor.”

De dichter en cabaretier Koos Speenhoff (1869-1945) had een andere visie op de verborgen macht van de vrouw maar de tekst van zijn lied is te komisch om er niet een stukje uit te citeren:

De vierde plicht van elke vrouw / Is steeds gehoorzaam zijn
En altijd onderdanig doen / Al is 't maar in schijn
Wanneer ze geestig vleien kan / Dan volgt haar man gedwee
Een vrouw regeert de wereld toch / We weten wel waarmee.

De hoofdrol van de moeder bleek ook uit andere zaken. Als er in het gezin van Koos de Haas, boer aan de Kaag, een beslissing genomen moest worden, kneep vader Koos er tussenuit en zei: “Ik ga de varkens voeren.” Hij was daar gemakkelijk in, vertelt zijn dochter Annie; hij liet dat soort dingen graag aan zijn vrouw over. Dat zelfde gold voor de geringe betrokkenheid van vaders bij de schoolgang van hun kinderen. De meesten lieten hun echtgenote alleen de ouderavonden van school bezoeken.

Grote gezinnen

Het meest opvallende van de gezinnen in Oud-Ade was waarschijnlijk hun omvang. De Stichting Oud Alkemade vond het de moeite waard om er in 2017 een (druk bezochte) tentoonstelling aan te wijden. De acht huisvrouwen die ik eerder presenteerde kregen samen gemiddeld (bijna) negen kinderen. Kinderen baren was een uitdrukkelijke plicht van de katholieke huisvrouw. Seks voor eigen genot was uit den boze. In het boekje ‘Huwelijksonderricht’ wordt uitgelegd dat de hoofdbedoeling van het huwelijk bij de schepping van het eerste mensenpaar is vastgelegd: “Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u: bevolkt de aarde.” (een citaat uit Genesis 1, 28). Opzettelijke geboortebepering is derhalve tegen de opdracht die God hun gegeven heeft. Het zou een “verraad zijn aan het meest wezenlijke van hun eenwording.” Het was de taak van zielzorgers dat hun gehuwde parochianen zich aan deze regel hielden. Ook in enkele gesprekken met de kinderen van Oud-Adese gezinnen in die tijd blijkt dat een pastoor soms kwam informeren of er nog een kindje kwam als moeder na enkele jaren niet meer zwanger werd. Bij Co, vrouw van Janus Olijerhoek gebeurde dat toen zij drieënhalf jaar na haar trouwen nog geen kind had gebaard.

Vronie Borst vertelt dat haar moeder na vier kinderen enkele miskramen kreeg en de dokter haar adviseerde dat ze niet meer zwanger mocht worden. De pastoor vroeg waarom er geen kinderen meer kwamen en drie jaar later werd er toch weer een kindje geboren, Vronie. Moeder werd vanwege bloedarmoede lange tijd opgenomen in het ziekenhuis. De kinderen werden uitbesteed bij burens en familie. Na haar zesde en laatste kind werd zij opnieuw opgenomen en werden de jongste drie kinderen weer uitbesteed terwijl de oudere thuis bleven. De oudste werd van de huishoudschool gehaald om thuis de moeder te vervangen.

Een mooi voorbeeld van de hoge waardering voor ouders met veel kinderen is een krantenbericht in de Leidsche Courant van 1930 over Janus Olijerhoek en Jans van Klink, de ouders van Annie Olijerhoek, die het bestonden om 17 kinderen op de wereld te zetten, hoewel ze arm en kleinbehuisd waren. Hier enkele regels uit het gedicht van iemand die zich Troubadour noemt:

Dus er zijn toch nog wel mensen, Die het durven te bestaan,
 Om niet enkel voor hun eigen Vreugde 't leven door te gaan.
 Eenzaam in 't eenvoudig dorpje Leven zij met hun gezin,
 eenzaam, enkel voor hun kind'ren Kijken zij de wereld in.
 Nimmer las men hunne namen Al die jaren in de krant,
 En toch waren zij de grootste Steunpilaar voor 't Vaderland.
 Grooter dan de grootste sportman Die men huldigt jaar op jaar,
 Is het rijke leven van dit Onvolprezen ouderpaar.

Het gedicht, dat vergezeld ging van een gezinsfoto (zie bijlage), baseert zich weliswaar niet op de Katholieke moraal, maar geeft wel de geest van de tijd weer.

Toch waren het vooral de katholieke (en gereformeerde) gezinnen waarin een groot kindertal nagestreefd werd. De onderliggende politieke intentie (katholieke bevolkingsgroei) komt echter niet ter sprake in de instructies van het geciteerde boekje maar het is uitgerekend deze politieke intentie die tot een stroom van sociologische en demografische publicaties heeft geleid. Na de Reformatie vormden de katholieken een onderdrukte minderheid met ingeperkte rechten, in 1899 bedroeg het katholieke aandeel van de totale Nederlandse bevolking al 35,1 procent, en in 1971 was dit 40,4 procent. De Katholieke Volkspartij (KVP) speelde tussen 1946 en 1971 een leidende rol in de Nederlandse politiek.

Merkwaardigerwijs waren katholieke vrouwen vaak slecht op de hoogte van de biologische en seksuele 'technieken' van zwangerschap en geboorte. Vrouwen gingen soms het huwelijk in zonder te weten waar de kindertjes vandaan kwamen. Kinderen hadden niet in de gaten dat hun moeder zwanger was en op de dag van de bevalling werden ze naar familie of burens gestuurd om daar te gaan spelen. Corrie van Leen van Dirke (van der Geest) herinnert zich hoe zij als kinderen langs de burens gingen en daar een tekst van een papier aflazen, die zo ging: "Complimenten van mijn vader en moeder, dat we een broertje hebben gekregen en hij heet Jos." Corrie had geen idee wat 'complimenten' betekende en waar dat broertje vandaan gekomen was. Zij kregen een snoepje als beloning.

Preutsheid en het taboe op spreken over seks en aanverwante zaken heersten alom. Ook de omfloerste manier waarop in de voorbereiding op het huwelijk dit onderwerp omzeild werd was verantwoordelijk voor deze situatie. Doe maar wat je man zegt.... Mannen wisten het blijkbaar wel. Een meisje van 16 (niet in Oud-Ade) vroeg haar vader waar al die kinderen in hun gezin vandaan kwamen. Deze antwoordde: "Ik heb te veel naar de mooie benen van je moeder gekeken." Ik sprak een boerendochter die ook onwetend het huwelijk in gegaan was. Hoe kun je dat nu niet weten, vroeg ik haar, als je dagelijks voor je ogen kalfjes en biggetjes geboren ziet worden, en de stier een koe ziet bespringen. Ze keek me aan en zei: "Maar wij zijn toch geen beesten!" De schellen vielen van *mijn* ogen; ja, zo kon je ook redeneren.

Marga Kerklaan verzamelde 300 brieven van vrouwen over hun Roomse huwelijksleven. Een van de belangrijkste thema's in die brieven wordt in de titel van haar boek verwoord: 'Zodoende was de vrouw maar een mens om kinderen te krijgen'. Het huwelijk was er om kinderen voort te brengen. Michel van der Plas citeert in zijn 'Uit het Rijke Roomsche Leven' (p. 34) een Duitse Jezuïet die in 1935 de katholieke man voorhoudt dat hij in zijn vrouw niet zozeer moet zien wat zij *voor hem* kan betekenen, maar hoe zij *als moeder van zijn kinderen* zal zijn.

Uit de gesprekken die ik in het dorp voerde met kinderen uit grote gezinnen komt echter een vrolijker beeld naar voren. Dat bleek ook tijdens de tentoonstelling van grote gezinnen in het Oud-Alkemade museum waar het fenomeen veelal met humor en dankbaarheid werd omgeven. Kinderen herinneren zich het meest de gezelligheid en saamhorigheid van het gezin, ook al hebben zij zelf voor

veel minder nageslacht gekozen. Er wordt relatief weinig in wrok teruggekeken op het hebben van zoveel broers en zussen. Zo was het nu eenmaal in die tijd. In een van de brieven in de verzameling van Marga Kerklaan zegt een moeder: "Als ze me nu vragen: Had jij 16 kinderen gehad in deze tijd, dan weet ik dat ook niet. Maar wel weet ik dat ik nu stikgelukkig met ze ben."

Nu

Er is geen twijfel mogelijk dat het beroep van 'huisvrouw' totaal veranderd is in hedendaagse gezinnen, overal, en zeker ook in Oud-Ade en omliggende dorpen. Een stroom van elektrische apparaten heeft het huishoudelijk werk verlicht en er is veel meer tijd om leuke dingen te doen of buitenshuis te werken. Het moeder-van-veel-kinderen-zijn, is nu geheel verdwenen. De kinderen uit grote gezinnen hebben zelf nog maar twee of drie kinderen, of nog minder. Een opzienbarende demografische omwenteling. En kleine kinderen kunnen je soms al precies vertellen hoe een kindje gemaakt wordt. Naar aanleiding van 65 jaar Barbie, schrijft Joyce Roodnat in het NRC: "Moedertje spelen werd vrouwtje spelen." Niet meer met de pop spelen waarvan jij de moeder was, maar met een dame die in allerlei kostuums en functies kon worden aangekleed.

Met dank aan:

Annie van Schie-de Haas, Henk en Vera van der Hulst, Els de Vetten-van den Ing, Theo van der Geest ('Doppie'), Corrie van der Geest (Leendr), Frans van Seggelen, Alie van Schie-van Leeuwen, Bert van Leeuwen, Gerard Bartels, Janus Olijerhoek, Vronie Daalmeijer-Borst en Roen van der Geest.

Literatuur

Sjaak Bouwmeester (2017) Grote gezinnen: tien of meer kinderen. *Alkmadders* 35, nr 139, pp. 3-5.

Huwelijksonderricht voor Katholieke echtgenoten. Samengesteld door het Instituut tot Voorlichting in de Zielzorg en in de Katholieke Actie. Hilversum: Gooi & Sticht, 1948.

Marga Kerklaan (1987) 'Zodoende was de vrouw maar een mens om kinderen te krijgen': 300 brieven over het Roomse huwelijksleven. Hilversum: Ambo.

Bas Kromhout (2017) De grote gezinnen van de Nederlandse katholieken. *Historisch Nieuwsblad* 29 nov. 2007.

Michel van der Plas (red) (1963) *Uit het Rijke Roomsche Leven*. Baarn: Ambo.

Correcties en aanvullingen: Sjaak van der Geest, 06-26971256

Bijlage met foto's (alleen in digitale versie)

Arie en Alie van den Ing met hun gezin in 1957. Vóór vlnr: Gerrit, Siem en Mieke; achter: vlnr. Janus, Lenie, Lida, Joke en Els. Er zouden nog drie kinderen volgen.

Arie en Alie van den Ing met hun eerste kind Siem, in 1948.

Janus Olijerhoek (1882-1949) en Jans van Klink (1884-1963) met hun 17 kinderen (1930): v.l.n.r op de derde rij: Jan, Rie, Piet, Leo, Annie, Nel en Cor; tweede rij: Co, Jans, Han, Janus, Trees, Bep en Alie; eerste rij: Theo, Henk en Koos.

Mien van der Hulst met vijf van haar kinderen om de tafel. Van links naar rechts: Wil, Nel, Chris, Riet en Trudy. Vader Koos speelt op de achtergrond piano. Een vredig tafereel. (rond 1958, foto Pastoor Verkley).

Koos en Mien van der Hulst met hun tien kinderen en Ome Jan die deel uitmaakte van het gezin. Van links naar rechts, achterste rij: Riet, Trudy, Bert, Henk; middelste rij: Wil, Vader Koos, Moeder Mien, Koos; voorste rij: Ome Jan, Peter, Jan, Chris en Nel (rond 1958; foto Pastoor Verkley).

Han van Leeuwen-den Hollander, echtgenote van Bert van Leeuwen, veehouder aan de Langebrug.
 Waarschijnlijk omstreeks 1928.

Op Mariabedevoort in Kevelaer. Voorste rij, rechts: Han van Leeuwen-den Hollander; midden: haar
 schoonzus Jans van Leeuwen-van der Geest (Jans van Leene), 1954.

Kee van der Geest-Tersteeg met Corrie (1944). Eindelijk een meisje na 8 jongens.

Marie Heemskerk-Straathof, echtgenote van Dirk Heemskerk in de Zevenhuizen, met haar dochter Tinie aan het werk in de (Leidse)-kaasmakerij. De pers staat zo te zien op de achtergang van de koeienstal, die zomers schoongemaakt werd terwijl de koeien buiten liepen.(fotoarchief Oud Alkemade)

Cor en Kee Olijerhoek op de bruiloft van hun nicht Nel Olijerhoek en Toon Koek. (1959, foto pastoor Verkley).

Pietje Bartels-Plasmeijer aan de afwas.

Pietje Bartels-Plasmeijer hangt de was op.

Het echtpaar Cor Bartels en Pietje Plasmeijer.

In 2006 mocht moeder/oma Mien van der Hulst als oudste nog levende 'kaasmeisje' op 90-jarige leeftijd het standbeeld van het Leidsekaasmeisje in het dorp onthullen. Naast haar burgemeester Meerburg.

Bijschrift overbodig.

